

Da H. P. Hanssen afløste Redaktør Jens Jessen som Rigsdagsmand

Efterslæt til de unges Henvendelse i 1906

Af A. Svensson.

I »Sønderjyske Årbøger«, 2. Halvbind 1959, har Inspektør N. J. Gotthardsen, Møgeltønder, offentliggjort den Henvendelse, seks unge Nordslesvigere rettede til daværende Landdagsmand H. P. Hanssen, Aabenraa, der efter Redaktør Jessens Død var bleven opstillet som Kandidat til Udfyldningsvalget i første Rigsdagsvalgkreds, Haderslev og Sønderborg Amter, og saaledes udpeget til at blive Jessens Efterfølger som den danske Befolknings Repræsentant i den tyske Rigsdag. Af særlig Interesse er i denne Forbindelse den efterfølgende Brevveksling mellem Gotthardsen og Mejeribestyrer H. Jensen, Tyrstrup, paa den ene Side samt H. P. Hanssen paa den anden. Et egentligt Referat af Sammenkomsten mellem H. P. Hanssen og de unge, der fandt Sted den 2. September 1906 i H. P. Hanssens Hjem, har der derimod ikke foreligget. H. P. Hanssen strejfer Forhandlingen i sine Erindringer, »Et Tilbageblik«, Bind III, S. 33—44, og Gotthardsen ofrer kun et Par Linjer paa den. Nu er der imidlertid kommet et Referat for Dagen, nedskrevet af Mejeribestyrer H. Jensen faa Dage efter Sammenkomsten.¹ Det forefindes paa Bagsiden af den Henvendelse, der blev overrakt, og gengives her uforkortet.

»Omstående *Henvendelse* overraktes den 2. September 06 til H. P. Hanssen af Grdr. N. J. Gotthardsen, Visby, Grdr. Hans Christensen, Høgsbro, Andr. Grau, Bro på Als, Dr. Lausten Thomsen, Skærbæk, og Mejeribestyrer H. Jensen, Kristiansfelt.

H. P. H. tog temmelig venlig mod os, skønt han opfattede Henvend. som en Mistillidsytring fra vor Side; vort Formål var at bevæge H. P. H. til en Udtalelse, der kunde fjærne den Ængstelse, der fandtes hos mange for, at H. skulde lede vor Kamp ud fra

det gamle trygge Spor (skarp Protest mod al Uret og fast Hævden af vor Ret fuldtud, også § 5) over i et nyt, basere den på Forhandlinger og i hvert Fald tilsyneladende Forsonlighed. Hanssen udtalte bl. a.:

Taktikken i vor Kamp har helt siden 50-erne vekslet mellem Protest og Forhandling, bl. andre nævner han Gustav Johannsen som »Forhandlingspolitiker«. Selv har jeg, siden jeg var 17 År, været Forhandlingsven. Det er vor Fejl helt siden Fredsunderhandlingerne [i 1864], at der er bleven forlangt for meget (Forslag om forskellige Linjer). Som det er heldigt, at stræng og mild Behandling af vort Folk fra Magthavernes Side veksler, således også gavnligt at vore Kampmåder veksler. I Øjeblikket Tegn til, at Prøjerne har Ordningen af Optantspørgsmålet under Overvejelse. Vi bør derfor ikke slå på § 5 denne Gang, Prøjerne gider ikke høre det.

Det har været os let at gendrive dem, når de har beskyldt os for »Losreissungsbestrebungen«, men nu nøjes de med at beskyldte os for »Lostrennungsbestrebungen«. Fortyskningsmændene, »Den tyske Forening« og Strackerjans »Grenzpost« lurer efter enhver Lejlighed til at kunne bruge Ordet »Irredentisme« mod os. Jeg henviser til min Klipleve-Erklæring angående § 5 og forlanger Tredjemands Ret respekteret, skøndt jeg har talt med danske Videnskabsmænd og Jurister, der ikke kunde være med til at vove deres Navn og Ære ved at hævde den. Den prøjsiske Regering nægter også at udlevere en Del Akter desangående til Gennemsyn.

Hanssen omtaler udførligt det Ansvar, han har som Repræsentant i Berlin og mener, vi kan meget lettere slå på den, skøndt han indrømmer, han kan under Værn af Forfatningen indbringe Forslag om »Grænseregulering ved Lov« (Folkeafstemning), og henviser til, at Jessen i de 4 År, han har været Rigsdagsmand, ikke har nævnt § 5. Ja, M. Andresen, der sammen med Redaktør A. Lebeck var tilstede under de 2 Timers Samtale, siger endog, at der kom et Lettelsens Træk over Jessen, da man i 1903 ikke slog så udtrykkelig på § 5 i Valgopråbet.

Vi indvender på det bestemteste, at vi ikke ønsker en utidig og kras, udfordrende Brug af § 5, men denne Ret kan hver eneste Mand forstå, Begreberne må ikke forvirres ved til Tider og især

i et Valgprogram eller i Kandidatens Program over for Vælgerne at undlade at nævne den, dette kan Magthaverne senere bruge som Våben imod os. Og det har sin Betydning for at holde ud i den hårde Kamp, vi må føre, at vi har Lov til at håbe på en Genforening ad fredelig Vej med vort gamle Fædreland. Selv Socialisterne hævder § 5.

Da jeg nævner, at jeg ser sådan på det, at når § 5 eller vor traktathjemlede Ret ikke er på vort Program, er »Fanen« ikke ren, og det må den Fane være, der skal samle alle danske Nord-slesvigere på en Valgdag, opfatter H. P. H. det som en personlig Bebrejdelse og bliver meget hidsig. Jeg bevarer Fatningen. Betegnelsen »Fanen« var vel nok uheldig, »Standpunkt« havde vel været bedre. I øvrigt var Bebrejdelsen nærmest rettet på Vælgerforeningens Bestyrelse, *forudsat*, hvad Hr. H. antog for muligt, at den slet ikke vilde nævne vor traktathjemlede Ret eller antyde, at vort politiske Standpunkt var det samme som hidtil, i Valgopråbet.

M. Andresen læser de 3 sidste Valgopråb, imens kommer H. i Sindslikevægt.

Han mener, at Prøjerne let kan udkøbe alle danske Gårde i Nord-Slesvig, og mener, at dette maner os til Mådehold, han slår på, at det gælder om at uddybe vort Folkeliv, værne vort Modersmål og så se at opnå lidt nu og da ved klog Forhandling.

Vi indvender: Tyskerne giver os ingen Indrømmelser, når de ikke selv på en eller anden Måde kan høste Fordel deraf, f. Eks. ved at vinde i andre Magters Omdømme, for deres Mål er at fortyske os, opsluge os helt. Vi henviser til, at f. Eks. Polakkerne ved at gå med til Hær- og Flådebevillinger intet har opnået; jo, »lidt har de nået«, siger Hr. H.

II. vil gerne give »Fl. Av.« Skylden for vort Komme, vi siger, vi er kommen for at fortælle, hvordan Stemningen er iblandt Befolkningens Flertal, og beder ham tage Hensyn dertil. Han glæder sig over vor politiske Vilje og henviser os til Valgmøderne, der begynder den 9. ds. i Haderslev; vi siger, vi havde håbet, at han i sit Blad allerede havde udtalt sig om sit Program. I øvrigt slår II. på den »enstemmige« Opstilling og på sin Fortid. N. J. G. [otthardsen] indvender, at det er H. [s] Fortid, f. Eks. dette, at

»Hejmdal« aldrig nævner § 5, der giver Anledning til Ængstelse i Befolkningen. H. siger endvidere, han har skrevet til Vælgerforeningens Bestyrelse og forberedt den på, at han muligvis ikke modtager Kandidaturen, »og da har de, der har modarbejdet og mistænkeliggjort mig, Ansvar, de må da finde en Kandidat«.

Jeg tænkte ved mig selv: »Når De kan gå uden om Ansvar, finder vi også nok en, der vil påtage sig det.«

Ved Afskeden var H. tilsyneladende bevæget.

Jeg er ængstelig for Fremtiden. H. er en samvittighedsfuld Mand, men det var, som Ansvar, hvilede for hårdt på ham, som om han manglede noget af den Tryghed og Fortrøstning, Kampen for en god og retfærdig Sag giver, som om han ikke mindedes tilstrækkeligt, at han, der har hjulpet hidindtil, også kan og vil hjælpe os herefter, at han vil og må lade Sandhed og Ret sejre over Vold, Løgn og Uret. I vor sproglige Kamp, i vort folkelige Arbejde, i Virksomheden for et rigere, fyldigere Åndsliv er H. P. H. sikkert en dygtig Fører. Så længe han ser sådan på Stillingen, som han udtrykte sig over for os, billiger jeg ikke hans Forhandlingstaktik. Der er Opgaver, store Opgaver for os i Fremtiden. Gud give os Lykke og Kraft til at løse dem. Gud give vore Førere som hver enkelt Sønderjyde Kraft, Mod og Tro på Rettens Sejr, han bevare os fra den åndelige Folkedød.

d. 6. 9. 06.

H. Jensen.«

Jeg skal i det følgende gøre nogle Tilføjelser, dels til selve Referatet og dels til Enkeltheder i den tidligere omtalte af N. J. Gott-hardsen optrykte Brevveksling efter Mødet hos H. P. Hanssen.

Det lyder lidt mærkeligt, at Redaktør Jessen efter Udtalelse af Fabrikant M. Andresen i 1903 skal have følt sig lettet over, at Pragfredens Paragraf 5 ikke blev saa stærkt fremhævet i Valgopraabet forud for det forestaaende Rigsdagsvalg. Saa vidt man kan skønne, er det Jessen selv, der har skrevet Valgopraabet og forelagt det i Vælgerforeningens Bestyrelse og Tilsynsraad. Alt, baade Form og Indhold, bærer Præg af Jessens Pen.

»Hvilken Opgave«, siges der i Valgopraabet, »kan være højere

og værdigere end den at væрге en tusindsaars Folkearv, vor Historie, vort Aandsliv, vort Sindelag, vort Haab til Fremtiden, alt, hvad der er os helligt og dyrebart.

Hvilket Billede kan være skønnere end det af en lille Folkestamme, som viser, at der er noget, den sætter højt i Livet, og at den vil værne om det.

Kæmpende for Sandhed, Frihed og Retfærdighed og hævðende vort gamle politiske Standpunkt træder vi fast paa den hjemlige Jord og vil dygtiggøre os i det daglige Livs Gerning.«

Med Ordene »vort Haab til Fremtiden« og »vort gamle politiske Standpunkt« er tydeligt underforstaaet Løftet i Pragfredens Paragraf 5. At det ikke er stærkere fremhævet, tør med Kendskab til Redaktør Jessens Ønske om i sin Rigsdagsgerning at virke samlende paa alle inden for den danske Befolkning snarere tilskrives Hensyntagen til H. P. Hansen-Fløjen end Sideblikke til den tyske Offentlighed.

Det er ogsaa værd at fremhæve, at der i Valgopraabet tales om Tillid til den danske Ungdom og regnes med, at den hjemvendt fra den prøjsiske Militærtjeneste med fast Vilje vil deltage i Kampen for Danskheden.

For øvrigt kan nævnes, at fra Den nordslesvigske Vælgerforenings Generalforsamling i 1903 er i Foreningens Protokol optaget, at Jessen har skænket Vælgerforeningen 10,000 Eksemplarer af hans »Valgtaler 1902« til vederlagsfri Udbredelse over hele Nordslesvig. Den indledende Tale i denne Pièce er Redaktør Jessens Programtale den 21. November 1901 i Aabenraa, »Vor Sag«, hvori det hedder:

»Vi har ikke ringeste Grund til at fravige vort gamle Standpunkt, vort lovlige Fodfæste i Artikel 5.«

Og senere i samme Tale:

»Vi Nordslesvigere kan frejdigt fastholde Paragraf 5 og aabent vedkende os, at vi ønsker at komme tilbage til Danmark.«

I en Artikel i »Flensborg Avis« den 26. November 1903 om det lige stedfundne Valg til den prøjsiske Landdag skriver Jessen udtrykkeligt, idet han henviser til den prøjsisk-østrigske Traktat af 1878, hvor Prøjsen og Østrig blev enige om at slaa en Streg over Løftet i Paragraf 5:

»Naar Østrig opgav at tage sig af os, skulde vi jo hævde vort Retsstandpunkt saa meget skarpere selv.«

Det Lettelsens Træk, M. Andresen mener at have iagttaget hos Jessen, kan vist derefter roligt lægges ad acta.

H. P. Hanssens Bemærkning om, at Redaktør Jessen i den tyske Rigsdag ikke har talt om Pragfredens Paragraf 5, er i det væsentlige rigtig. Da Jessen ved en bestemt Lejlighed, den 2. Marts 1904, nævnte Paragraffen med Bestemmelsen om, at den aabnede Adgang for Nordsløvigs Genforening med Danmark, skete det rent periferisk. Men nævnt blev den.

Selv om Afskeden efter Forhandlingen i Aabenraa formede sig fredeligt, har de unges Fremmøde aabenbart efterladt en mærkbar Brod hos H. P. Hanssen. Det gav sig et uventet voldsomt Udslag, da han paa et af sine Valgmøder den 14. Oktober 1906 i Forsamlingsbygningen »Frej« i Tyrstrup udtalte:

»Jeg blev enstemmigt opstillet af Vælgerforeningens Bestyrelse og Tilsynsraad. En Time senere blev jeg af et Medlem forberedt paa, at jeg kunde vente en Deputation af unge Mænd fra Vesterengen. Jeg fralægger mig alt Ansvar, men nu vil jeg tale rent ud. Der kom en saadan Deputation, 5 helt unge Mennesker² kom for at forhøre mig i Politik. Jeg henviste til min 20-aarige Virksomhed og til Vælgerforeningens enstemmige Opstilling. Jeg har kunnet konstatere, at Slagplanen var lagt imod mig, allerede Dagen før jeg blev opstillet.«

Over for Mejeribestyrer Jensen, der skriftligt havde protesteret mod den overlegne Omtale af de unge, der opsøgte H. P. Hanssen, og yderligere mod Paastanden om en forud lagt Slagplan, erklærede Hanssen i Brev til Mejeribestyreren af 15. November 1906:

»Ordene »Slagplanen imod H. P. Hanssen er lagt, og den vil blive gennemført«, har Hr. A. Svensson, Flensborg, brugt over for Jørgen Eriksen fra Oksbøl, da han paatalte den Agitation, der var sat i Stand imod mig.«

Jeg har andensteds, i andet Bind af mine Sønderborg-Erindringer, »Kamp og Fest«, S. 58-59, tilbagevist den mig af H. P. Hanssen tillagte Udtalelse. Da der ikke har været Anledning til at foretage en lignende Korrektion i »Sønderjyske Årbøger«, haaber jeg, det kan gøres her.

Efter at have læst Referatet fra Mødet i Tyrstrup skrev jeg straks til min Ungdomsven Jørgen Eriksen, der var en Slægtning af H. P. Hanssen, senere Frimenighedspræst paa Sundeved, efter Genforeningen Sognepræst i Asserballe, og bebrejdede ham, at han uden Grund havde lagt mig en saadan Udtalelse i Munden. Jørgen Eriksen indrømmede i sit Svar, at jeg ikke havde sagt noget om en Slagplan, at Udtrykket var hans eget, men at han havde haft Indtryk af, at der forelaa noget saadant. Dette meddelte han ogsaa H. P. Hanssen, hvorefter Hanssen i Brev til mig af 11. December 1906 maatte lade den fremsatte Paastand falde. Jeg gengiver Brevet i dets fulde Ordlyd.

»Hr. Journalist Adolph Svensson.

Deres Brev modtog jeg hernede i Berlin et Par Dage efter vor Samtale i Sønderborg.

Jeg gjentager, hvad jeg sagde til Dem ved denne Lejlighed. Jørgen Eriksen brugte Udtrykket: »Slagplanen er lagt, og den vil blive gennemført« over for mig paa en saadan Maade, at jeg maatte opfatte det som et Citat af en af Dem brugt Ytring.

Paa given Anledning har Jørgen Eriksen senere meddelt mig, at dette er en Misforstaaelse. Udtrykket skyldes ham, men formede sig under de Indtryk, han modtog, da han besøgte Dem i Flensborg. Paa denne Vis er Deres Navn bragt i Forbindelse med det.

Maaden, hvorpaa jeg har brugt Udtrykket i Tyrstrup uden Angivelse af Kilde, kan jeg derefter ikke holde for urigtig. Derimod er det urigtigt, at jeg har tillagt Dem Udtrykket i en privat Samtale med Fr. Højberg, omend dette ikke skete paa den i Jørgen Eriksens Brev refererede Maade. Dette beklager jeg, og jeg vil meddele Højberg Sagens Sammenhæng.

Endvidere har jeg citeret Ordet med Dem som Kilde i et Brev til Mejeribestyrer H. Jensen i Tyrstrup. Dette vil jeg ogsaa berigtige, da jeg ikke agter at gjøre nogen Uret.

Ærb.

H. P. Hanssen.

N. B. Jørgen Eriksens Brev til Dem følger hoslagt tilbage.«

Privat erkendte H. P. Hanssen saaledes, at Paastanden om en Slagplan var uden Holdepunkt i Virkeligheden. Offentligt lod han Paastanden om Slagplanen, der ingen Slagplan var, blive staaende, og i Erindringsværket »Et Tilbageblik«, Bind III, S. 43-45, hvor han i øvrigt refererer sine Udtalelser paa Tyrstrup-Mødet meget udførligt, er den fremsatte og dengang meget opsigtsvækkende Paastand med fornøden Rettelse udeladt. Jeg finder det derfor berettiget over for den Kreds af historisk interesserede, der i en foregaaende Aargang af »Sønderjyske Årbøger« har set mit Navn indblandet i Affæren, at gøre opmærksom paa Sagens rette Sammenhæng.

HENVISNINGER

1. Det paagældende Referat er i Privateje.
2. De 4 af dem var valgberettigede og havde selvstændige Stillinger.